
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ І ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.9.01

Д. О. Ревенок, аспірант

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ
У МІЖСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ**

Анотація. У статті подано визначення соціально-психологічного клімату волонтерської групи, конкретизовано його функції. Визначені показники ефективної роботи волонтерського об'єднання. Зроблено спробу визначення шляхів формування сприятливого соціально-психологічного для підвищення ефективності міжособистісної взаємодії у волонтерській групі.

Ключові слова: соціально-психологічний клімат, волонтерство, волонтерська група, волонтерське об'єднання, міжособистісні відносини.

Д. О. Ревенок, аспірант

**ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО КЛИМАТА В МЕЖЛИЧНОСТНОМ
ВЗАИМОДЕЙСТВИИ ВОЛОНТЕРСКОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ**

Аннотация. В статье дано определение социально-психологического климата волонтерской группы, конкретизированы его функции. Определены показатели эффективной работы волонтерского объединения. Сделана попытка определения путей формирования благоприятного социально-психологического для повышения эффективности межличностного взаимодействия в волонтерской группе.

Ключевые слова: социально-психологический климат, волонтерство, волонтерская группа, волонтерское объединение, межличностные отношения.

D. O. Revenok, Postgraduate

**FEATURES OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CLIMATE
IN INTERPERSONAL INTERACTION OF VOLUNTEER ASSOCIATION**

Abstract. The definition of socio-psychological climate of volunteer groups is given in the article, its functions are concretized. The indicators of the effective work of the volunteer association are defined. The attempt to identify ways of creating a favorable socio-psychological to improve the efficiency of interpersonal interaction in the volunteer group was made.

Keywords: socio-psychological climate, volunteering, volunteer group, volunteers association, interpersonal relationships.

Постановка проблеми. Сучасний стан українського суспільства характеризується гостротою і суперечливістю політичної і соціально-економічної ситуації в державі, що відчутно відбивається на категорії людей, які потребують соціально-психологічної допомоги, саме тому в Україні активно стимулюється благодійна діяльність та зростає активність волонтерського руху, коли кожен громадянин хоче безкорисливо допомогти суспільству, причинами, якого стали як внутрішньо політична ситуація так і військова загроза державі.

Наразі волонтерство в нашій державі стає важливою ланкою в системі інститутів, існування яких необхідне для розвитку сталого громадянського суспільства, з посиленням згуртованості громадян України на основі загальнолюдських цінностей та національних традицій, а також для побудови проголошеного Конституцією соціальної і правової держави. Можна стверджувати, що попит на волонтерську працю в Україні зростає з кожним роком. В Україні з'явилося багато громадських організацій, які займаються залученням та навчанням волонтерів або тих, що спеціалізуються лише на розвиткові волонтерства.

Завдання, взяті на себе громадськими об'єднаннями, які використовують волонтерську працю можуть бути успішно виконані тільки при наявності високого рівня їх групової ефективності, одним з показників якої є наявність певних соціально-психологічних характеристик, зокрема - сприятливого соціально-психологічного клімату в волонтерських колективах громадських об'єднань.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивченню цього питання присвячено багато соціально-психологічних, педагогічних та соціологічних праць. Загальнотеоретичне дослідження проблеми формування сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному, трудовому колективі, навчальній групі відображено у працях зарубіжних (М. Барлінгейм, Р. Болуїс, Д. Гопкінз, Є. Маккі, та ін.), російських (Н. Дежнікова, О. Ковальов, Є. Кузьмін, О. Лутошкін, В. М. Шепель, Н. П. Анікеева, Б. Д. Паригін, А. Г. Ковальов, В. М. Панферов, К. К. Платонов та ін.).

Для нас поняття «соціально-психологічний клімат» викликає зацікавленість як один з факторів ефек-

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ І ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

тивної роботи колективу, визначений теоретиками «ефективної школи» Д. Коулменом, П. Мортімором, М. Руттером, психологами Р. Берон, Н. Керр, Н. Міллер, Дж.Р.Хекмен, К. Левін, Ліппітт, Уайт.

Мета статті - дати визначення соціально-психологічного клімату волонтерської групи та охарактеризувати виникнення сприятливого соціально-психологічного клімату у волонтерському об'єднанні.

Виклад основного матеріалу. Соціально-психологічний клімат психологи визначають як інтегральну характеристику системи міжособистісних відносин у групі, що відображають комплекс вирішальних психологічних умов, які або забезпечують успішне протікання процесів групоутворень й особистісного розвитку, або, навпаки, перешкоджають цьому.

Серед всіх соціально-психологічних явищ психологічний клімат найбільш широко і багатогранно представлений в науковій психолого-педагогічній літературі, йому присвячено багато праць вітчизняних психологів [1; 2; 3].

Ретельний аналіз наукової літератури дозволив умовно виділити кілька підходів до визначення поняття соціально-психологічного клімату:

- «Емоційний настрій» (Б. Д. Паригін), «загальний настрій» (А. Н. Лутошкін), «настрій, думка колективу, індивідуальне самопочуття» (В. В. Бойко, А. Г. Ковальов, В. М. Панфьоров), «емоційне забарвлення психологічних зв'язків членів колективу» (В. М. Шепель, Н. П. Анікеєва) [4, 5, 6];

- «стан» - колективної свідомості (М. М. Обозов, К. К. Платонов, А. К. Уледов); психології організації як єдиного цілого, яке інтегрує приватні групові стани (А. А. Русалінова, Л. Г. Почебут, В. А. Чікер) [7, 8, 9, 10].

У західній соціальній психології спочатку з'явилось поняття «соціальна атмосфера» (К. Левін, Р. Ліппітт, Р. Уайт), пізніше - «клімат середовища», «клімат організації» або «організаційний клімат» [11]. Д. МакГрегор користувався поняттям «управлінський клімат», Литвин і Стрінгер, М. Шнейдер у своїх роботах вживали поняття «мотивація і організаційний клімат», К. Арджіріс вживав термін «клімат» разом з терміном «неформальна культура». Психологічний клімат робочої групи в західній соціальній психології розуміється також як «багатовимірна описова модель організації, створена сприйняттям індивіда» [11, с. 105].

Таким чином, більшість вітчизняних і зарубіжних авторів говорять про соціально-психологічний клімат як про психологічний стан членів колективу, що пов'язаний з якістю міжособистісної взаємодії в процесі групової діяльності. У той же час різні складові соціально-психологічного клімату волонтерських організацій розглядалися небагатьма дослідниками, серед яких Н. В. Ходирева, Ю. Качалова, М. Щербаков, В. Н. Якимець [12, 13, 14].

Сприятливий соціально-психологічний клімат у волонтерській групі напряму пов'язаний з рівнем соціально-психологічного розвитку даної групи. Тому визначення показників сприятливого соціально-психологічного клімату є важливим у контексті розгляду даної проблеми:

- задоволеність членів колективу своїм перебуванням у ньому, процесом і результатами праці;
- високий рівень інформованості всіх членів групи про цілі завдання спільної діяльності;
- високий ступінь опосередкованості міжособистісних відносин і взаємооцінювання в колективі;
- визнання авторитету керівників, які поєднують ознаки формальних і неформальних лідерів;
- високий показник ціннісно орієнтованої і предметно-ціннісної єдності, здатності і готовності членів групи до проявів особистісного самовизначення;
- адекватне розуміння всієї відповідальності за успіхи та поразки у груповій діяльності;
- високий ступінь участі членів колективу в управлінні та самоуправлінні колективом;
- згуртованість та організованість членів колективу [15, с. 36-70].

Сприятливий соціально-психологічний клімат виступає як один із вирішальних факторів ефективної групової діяльності.

Головна особливість волонтерського об'єднання полягає у специфіці здійснюваної діяльності, спрямованої на допомогу іншим, ґрунтуючись на власній відповідальності за громаду.

Ефективність діяльності волонтерського об'єднання визначається рівнем індивідуальної професійної культури його членів, характером міжособистісних відносин, розумінням колективної та індивідуальної відповідальності за свою діяльність.

Соціально-психологічний клімат волонтерського об'єднання виступає одним із найважливіших індикаторів готовності організації, яка використовує працю волонтерів до ефективного вирішення суспільних завдань, що постають перед суспільством, впливає на рівень сформованості волонтера як члена соціальної групи, а отже, є індикатором успішності діяльності волонтерського об'єднання. Ефективність діяльності об'єднання залежить від оптимальної реалізації групових можливостей. Сприятливий клімат у групі не лише продуктивно впливає на її результати, але й змінює особистість, виявляє потенціальні можливості і формує нові.

Висновки. Здійснивши теоретичний аналіз проблеми, можна зробити висновок, що соціально – психологічний клімат – це стійки психічний стан, суб'єктивне відображення спільної діяльності, міжособистісної взаємодії, що виявляється в настрої і оцінках умов життя та взаємодії особистості в колективі.

Але проаналізувавши зміст соціально-психологічного клімату волонтерського об'єднання, необхідно звернути увагу на два основних аспекти. По-перше соціально-психологічний клімат є суб'єктивним відображенням об'єктивної реальності, тобто життєдіяльності колективу, по-друге – він є суттєвим фактором

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ І ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

впливу на ефективність діяльності колективу, на процеси управління ним. Тому будь-якому керівнику організації, яка використовує волонтерський труд необхідно забезпечити "зворотний зв'язок" з колективом волонтерського об'єднання, а це передбачає використання соціально-психологічних та педагогічних знань, які визначають зміст і характер соціально-психологічного клімату.

Література

1. Бойко В. В. Социально-психологический климат коллектива и личность / В. В. Бойко, А. Г. Ковалев, В. Н. Панферов. – М. : Мысль, 1983. – 207 с.
2. Донцов А. И. Психология коллектива (Методологические проблемы исследования) : Учеб. Пособие / А. И. Донцов. – М: Моск. ун.-т, 1984. – 208 с.
3. Ложкин Г. В. Психологический климат трудового коллектива / Г. В. Ложкин – К. : Знание УССР, 1988. – 48 с.
4. Лутошкин А. Н. Системная модель коллектива и некоторые принципы исследования групповых эмоциональных потенциалов // Социально-психологические проблемы личности и коллектива. Ярославль, 1977. - Вып. 48. - С. 20 - 37.
5. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива / Б. Д. Парыгин - Л. : Наука, 1981. - 192 с.
6. Бойко В. В. Социально-психологический климат коллектива и личность. / В. В. Бойко, А. Г. Ковалев, В. Н. Панферов. - М. : Мысль, 1983. - 207 с.
7. Буева Л. П. Социальная среда и сознание личности. – М. : МГУ, 1968. - 268 с.
8. Платонов К. К. Психология. / К. К. Платонов, Г. Г. Голубев. - М. : Высшая школа, 1977. - 247 с.
9. Свенцицкий А. Л. Социальная психология. / А. Л. Свенцицкий - М. : ТК Велби, 2003. - 336 с.
10. Русалинова А. А. Изучение социально-психологического климата в первичных производственных коллективах / А. А. Русалинова // Социально-психологический климат коллектива : теория и методы изучения. - М. : Наука, 1979. - С. 117 - 134.
11. Рощин С. К. Об исследованиях социально-психологического климата в США / С. К. Рощин // Социально-психологический климат коллектива : теория и методы изучения. - М. : Наука, 1979. - С. 103 - 116.
12. Ходырева Н. В. Культура рабочих отношений в организации / Н. В. Ходырева // Гражданские инициативы и будущее России. - М., 1997. – 157 с.
13. Качалова Ю. Н. Восток, Запад, Третий путь. Теория и практика построения сообществ / Ю. Н. Качалова, М. А. Щербakov. - М. : Фонд «Фокус», 2003. - 192 с.
14. Якимец В. Н. Основы, принципы и механизмы межсекторного социального партнерства в России : докторская диссертация на соискание ученой степени доктора социологических наук : 22.00.03 / В. Н. Якимец. - СПб., 2005. – 24 с.
15. Водник В. Структура соціально-психологічного клімату колективу, шляхи його регуляції та формування / В. Водник // Бюлетень. - 2005 - № 5. - С. 36 - 70.

References

1. Boiko, V., Kovalev, A.G., Panferov, V.N. (1983). *Sotsialno-psikhologicheskii klimat kolektiva i lichnost [Socio-psychological climate of the collective and personality]*. Moscow: Mysl [in Russian].
2. Dontsov, A.I. (1984). *Psikhologiya kolektiva (Metodologicheskie problemy issledovaniia) [Psychology of the team (Methodological research problems)]*. Moscow: Mosk. Un-t [in Russian].
3. Lozhkin, G.V. (1988). *Psikhologicheskii klimat trudovogo kolektiva [Psychological climate of work collective]*. Kyiv: Znanie USSR [in Russian].
4. Lutoshkin, A.N. (1977). *Sistemnaia model kolektiva i nekotorye printsipy issledovaniia gruppovykh emotsionalnykh potentsialov [System model of the team and some principles of research of group emotional potentials]*. *Sotsialno-psikhologicheskie problemy lichnosti i kolektiva – Socio-psychological problems of the individual and the collective*, 48, 20 – 37. Yaroslavl [in Russian].
5. Parygin, B.D. (1981). *Sotsialno-psikhologicheskii klimat kolektiva [Socio-psychological climate of the collective]*. Leningrad: Nauka [in Russian].
6. Boiko, V.V., Kovalev, A.G., Panferov, V.N. (1983). *Sotsialno-psikhologicheskii klimat kolektiva i lichnost [Socio-psychological climate of the collective and personality]*. Moscow: Mysl [in Russian].
7. Bueva, L.P. (1968). *Sotsialnaia sreda i soznanie lichnosti [Social environment and consciousness of personality]*. Moscow: MGU [in Russian].
8. Platonov, K.K., Golubev, G.G. (1977). *Psikhologiya [Psychology]*. Moscow: Vysshiaia shkola [in Russian].
9. Svetsitskii, A.L. (2003). *Sotsialnaia psikhologiya [Social Psychology]*. Moscow: TK Velbi [in Russian].
10. Rusalina, A.A. (1979). *Izuchenie sotsialno-psikhologicheskogo klimata v pervichnykh proizvodstvennykh kolektivakh [Study of the socio-psychological climate in primary production teams]*. *Sotsialno-psikhologicheskii klimat kolektiva teoriia i metody izucheniia – Socio-psychological climate of the team: theory and methods of study*, 117 – 134. Moscow: Nauka [in Russian].
11. Roshchin, S.K. (1979). *Ob issledovaniakh sotsialno-psikhologicheskogo klimata v SShA [On the research of the social and psychological climate in the USA]* *Sotsialno-psikhologicheskii klimat kolektiva teoriia i metody izucheniia Socio-psychological climate of the team: theory and methods of study* (pp. 103 – 116). Moscow: Nauka [in Russian].
12. Khodyreva, N.V. (1997). *Kultura rabochikh otnoshenii v organizatsii [Culture of working relations in organization]*. *Grazhdanskiye initsiativy i budushchee Rossii – Civil Initiatives and the Future of Russia*. Moscow [in Russian].
13. Kachalova, Yu.N., Shcherbakov, M.A. (2003). *Vostok Zapad Tretii put. Teoriia i praktika postroeniia soobshchestv [East, West, Third way. Theory and practice of building communities]*. Moscow: Fond «Fokus» [in Russian].
14. Yakimets, V.N. (2005). *Osnovy, printsipy i mekhanizmy mezhsektornogo sotsialnogo partnerstva v Rossii [Basics, principles and mechanisms of intersectoral social partnership in Russia]*. *Doctor's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
15. Vodnik, V. (2005). *Struktura sotsialno-psykholohichnoho klimatu kolektivu, shliakhy yoho rehuliatsiia formuvannia [The structure of the socio-psychological climate of the collective, the ways of its regulation and formation]*. *Biuletyn – Bulletin*, 5, 36 – 70. [in Ukrainian].